

Työnohjaus inklusiivisen opettajuuden tukena

”Työnohjaus auttaa löytämään omia vahvuuksia ja ...
toimintakulttuurin luomisessa”

SANNA ALILA

Työnohjaus tukee inklusiivisesti toimivaa opettajaa. Inklusiivinen koulu eli kaikille oppilaille tarkoitettu lähikoulu, jossa myös erityistä tukea tarvitsevat oppilaat opiskelevat samoissa ryhmissä muiden kanssa, on oppilaille ja yhteiskunnalle mahdollisuus. Sen ajatellaan poistavan ennakkoluuloja, ehkäisevän syrjintää ja rakentavan tasa-arvoista yhteiskuntaa. Opettajille inklusiivinen koulu voi kuitenkin olla haaste, sillä se muuttaa työnkuvaa huomattavasti. Toukokuussa 2014 julkaistun Sanna Alilan kasvatustieteen väitöstutkimuksen mukaan opettajat hyötyisivät työnohjauksesta inklusiivisen opettajuuden kehittymisen tukena.

Työnohjauksen mahdollisuudet vahvistaa opettajan ammatillista kasvua ja tukea opettajan kokemuksia inklusiivisesta opettajuudesta ovat ainutlaatuinen tapahtumasarja, joka ei millään muulla ohjauksellisella työtavalla ole korvattavissa.

Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Suomi on sitoutunut kansainvälisin sopimuksin, ohjelmin ja julistuksin (YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989, Salamancan julistus Salamanca Statement 1994, Luxemburgin peruskirja The Charter of Luxemburg 1996 ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus 2006) inklusiivisen, kaikille oppilaille yhteisen koulun kehittämiseen. Tämä edellyttää opetuksen järjestämistä siten, että lasten ja nuorten oppiminen voidaan turvata yhteisessä koulussa.

Inklusio mielletään kasvatustyötä ohjaavaksi arvoperustaksi. Tämän arvoperustan pohjana on ymmärrys oppilaiden tasa-vertaisesta osallisuudesta. Tasavertaisessa osallisuudessa toteutuu kaikkien oppilaiden kelpoisuus ja osallisuus. Inklusio vastaa lähtökohtaisesti oppimisen monimuotoisuuteen, ja oppilaiden heterogeenisuus on laadukkaan oppimisen pohjana. Erilaisuus on myös inklusiivisen opettajuuden lähtökohtana. Tämä erilaisuus näkyy opettajan ohjaustavoissa, opetuksen tavoitteissa ja toteutustavoissa sekä oppilaiden tuotoksissa.

Inklusiiviseen koulunpitoon pyrkiminen ja inklusiiviset opetusjärjestelyt edellyttävät koulun henkilökunnalta aiempaa enemmän

moniammatillista yhteistyötä. Opettajan työssä on vallinnut yksintekemisen kulttuuri. Tämä on ollut aiemmin luonnollinen lähtökohta opetustyön tekemiseen, sillä opettaja kantaa jo juridisestikin kokonaisvaltaisen vastuun opetustilanteesta ja oppilaistaan. Vaikka vastuu onkin jakamaton, voi työtehtäviä jakaa. Inklusiivisessa koulunpidossa on vähitellen siirrytty toimintakulttuuriin, jossa koulunkäynninohjaajat toimivat opettajan työparina, toinen opettaja toimii pariopettajana tai erityisopettajana on samanaikaisopettajana luokassa. Rinnakkaisluokista on muodostettu tiimejä, joissa oppilaita ryhmitellään tarkoituksenmukaisesti opittavan asian sisällön ja oppilaiden tarvitseman tuen mukaan. Yhteistoiminnallisuus ja yhteisöllisyys ovat inklusiivisen koulutyön keskeisiä ominaisuuksia niin aikuisilla kuin lapsillakin.

Työnohjausta on käytetty opetuslalla melko vähän verrattuna vaikkapa terveydenhuoltoalaan, jossa työnohjaus on ollut välttämätön työtehtävissä suoriutumisen edellytys. Opetusalan työkin voidaan lukea monien vuorovaikutusverkostojensa ja työn henkisten haasteiden puolesta niihin työtehtäviin, joissa henkilöstön kuormittuminen on suurta. Oppilaiden tuen järjestämiseen liittyvät muutokset ja koululaitoksen jatkuva kehittäminen edellyttävät opetushenkilöstöltä kykyä muuntautua ja mukautua vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin ja tarttumaan nykytilanteen mahdollisuuksiin heikkenevistä resursseista huolimatta.

Tässä tutkimuksessa keskityttiin selvittämään työnohjauksen mahdollisuuksia tukea opettajaa inklusiivisessa koulussa. Inklusiivisen opettajuuden kehittymisellä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan yksittäisen opettajan ammatillista kehittymistä ja koulun toimintakulttuurin muutosta kohti osallistavaa, kaikille oppilaille yhteistä koulua. Tutkimuksen tarkastelutapa huomioi työnohjauksen monipuoliset mahdollisuudet ja toteutustavat sekä sen, että työnohjaus on käsitteenä moniulotteinen ja ymmärrys työnohjauksesta vaihtelee suuresti. Myös

työnohjauksen viitekehyyksiksi löytyvä teoreettinen tausta on tässä tutkimuksessakin todettu kirjavaksi.

Tutkimuksen toteutus

Tutkimus on laadullinen tutkimus. Tutkimuksen toteutusta ohjasi sen tarkoitus vastata tutkimustehtävään. Tämän tutkimuksen tehtävänä oli selvittää opettajataustaisten työnohjaajien käsityksiä työnohjauksesta yhtenä tapana tukea inklusiivista opettajuutta ja sen kehittymistä. Tutkimuksen pääkysymyksenä selvitettiin, millaisia käsityksiä opettajataustaisilla työnohjaajilla on työnohjauksen antamasta tuesta inklusiiviselle opettajuudelle. Pääkysymystä tarkasteltiin tarkentavien alakysymysten valossa: Miten työnohjaus tukee inklusiivista opettajuutta ja sen kehittymistä opettajataustaisten työnohjaajien käsitysten mukaan sekä mitkä ovat inklusiivista opettajuutta tukevan työnohjauksen erityispiirteet opettajataustaisten työnohjaajien käsitysten mukaan?

Tutkimuksen aineisto hankittiin fokusryhmähaastatteluilla, joihin kutsuttiin opettajataustaisia työnohjaajia. Fokusryhmähaastatteluihin kutsutuilla henkilöillä tuli olla kokemuksellinen, ammatillinen tai koulutuksellinen yhteys tämän päivän perusopetukseen. Fokusryhmähaastattelut toteutuivat viidellä eri paikkakunnalla eri puolilla Suomea. Tutkimusaineisto analysoitiin yhdistäen fenomenografian tutkimussuuntauksen ja siitä kehittyneen variaatioteorian sekä fokusryhmille tyypillisen klassisen analyysin ominaisuudet.

Tutkimustulokset

Tutkimuksen tuloksina opettajataustaisten työnohjaajien käsitysten mukaan työnohjaus tukee inklusiivista opettajuutta sekä yksilöllisesti että yhteisöllisesti. Tutkimustulokset esitellään tuloksista muo-

dostettujen kategorioiden tulosavaruutena. Yksilöllinen tuki ilmenee usealla tavalla: voimaannuttavana, uudenlaisen opettajuuden edistäjänä, ammatillisen kasvun ja ammattiroolin selkiyttäjänä, oman työn arvioinnin apuna sekä haasteista selviytymisen tukena. Yhteisöllinen tuki näyttäytyy erityisesti yhteistyön vahvistajana, koulun toimintakulttuurin muutoksen edistäjänä ja yhteisöllisen työotteen kehittäjänä.

Opettajan työssä on vallinnut yksintekemisen kulttuuri. Tämä ollut aiemmin luonnollinen lähtökohta opetustyön tekemiseen.

Inklusiivista opettajuutta tukevan työnohjauksen erityispiirteet sisältävät työnohjauksen periaatteet, työnohjauksen käytännön toteutuksen ja työnohjauksen eroavuuden muista työmuodoista. Niiden mukaan inklusiivista opettajuutta tukeva työ-

ohjaus tiedostaa muut läheiset työmuodot, eikä se ole sitoutunut vain yhteen teoreettiseen viitekehyykseseen. Lisäksi se on suunnitelmallista, säännöllistä ja riittävän pitkäkestoisista. Työnohjauksen käytännön toteutusta kuvastaa muiden muassa monipuolisten menetelmien käyttö sekä herkkyys työnohjaattavan ja työyhteisön tarpeille.

Tutkimus osoittaa, että työnohjaus voi osoittautua tavoitteelliseksi tueksi inklusiiviselle opettajuudelle. Työnohjauksen prosessinomaisuus, luottamuksellisuus ja tila muodostavat rakennelman, jossa inklusiivinen opettajuus voi kehittyä. Tämän rakennelman elementtien avulla työnohjaus mahdollistaa opettajan ammatillisen, yhteisöllisen ja persoonallisen kehittymisen. Työnohjaus toimii tällöin opettajan inklusiivisen opettajuuden oppimisympäristönä.

Tutkimuksen johtopäätökset

Inklusio asettaa kehitystarpeita opettajien perus- ja täydennyskoulutukselle, sillä opettajat tarvitsevat sekä teoreettista että käytännöllistä tietoa inklusiiviseksi opetta-

jaksi kehittymiseksi. Opettajan omat arvot ja asenteet ovat kuitenkin merkittävä tekijä inklusion haasteen vastaanottamisessa. Opettajien myönteisiin asenteisiin inklusiota kohtaan voidaan vaikuttaa ammatillista kehittymistä tukevin keinoin. Inklusioon tähtäävät toimenpiteet ja tukitoimet on sovittava kunkin koulun omaan toimintakulttuuriin, jotta aitoa sitoutumista inklusioprosessiin tapahtuisi. Koko koulun inklusiivisen hengen edistäminen on yksi inklusiota edistävä tekijä.

Perusopetuksen nykyinen säädöspohja tukee kaikille yhteisen koulun kehittämistä ja edellyttää jokaiselle oppilaalle mahdollistuvaa varhaista ja suunnitelmallista tukea. Opettajan työ on kohtaamista, jossa sataprosenttinen läsnäolo on onnistuneen kohtaamisen edellytys. Siksipä opettajalla ei kohtaamistyössään ole tilaa harjoitella, vaan hänen on jokaisessa hetkessä oltava ammatillisesti valppaana, valmiudessa ja käytettävä omaa ammatillista kapasiteettiään maksimaalisesti. Nykyopettajaksi tuskin enää synnyttään, vaan siihen professioon on kasvettava. Varsinkin työuransa alussa olevat opettajat kaipaavat tilaisuuksia reflektoida työtään ja tarkastella kokemuksiaan. Koulun muuttuessa kaiken aikaa kohti kaikille yhteistä koulua tähän kehitystyöhön liittyvä opettajuus tarvitsee täy-

dennyskoulutuksen lisäksi tilan, esimerkiksi työnohjauksen, jossa voi tarkastella ja harjoitella omaa opettajuutta ja sen kehittymistä kohti inklusiivista opettajuutta. On todella mielenkiintoista todeta noviisitutkijan näkökulmasta käsin ja lähikouluperiaatetta tukeena jo kokeneena ohjaavana opettajana, että Suomen työnohjaajien vuoden 2013 ja 2014 teemana on sattumoisin juuri työnohjauksen tila. Työnohjauksen mahdollisuudet vahvistaa opettajan ammatillista kasvua ja tukea opettajan kokemuksia inklusiivisesta opettajuudesta ovat ainutlaatuinen tapahtumasarja, joka ei millään muulla ohjauksellisella työtavalla ole korvattavissa.

Lisätietoja:

Acta Electronica Universitatis Laponiensis 144

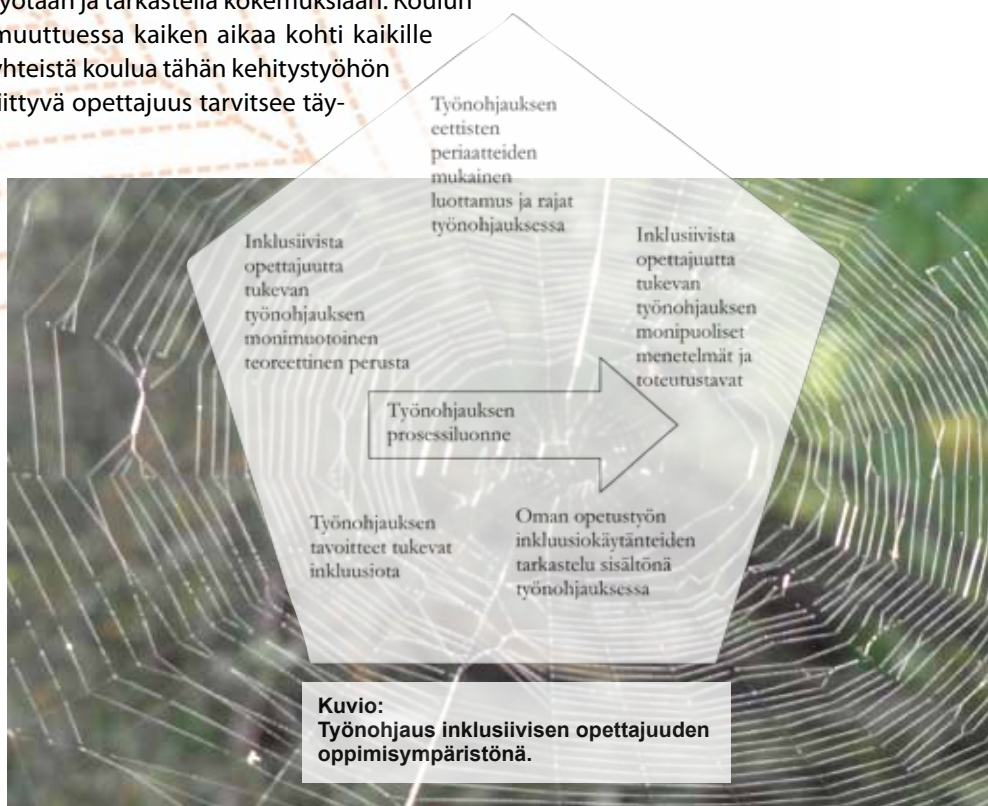
<http://urn.fi/>

URN:ISBN:978-952-484-728-5

SANNA ALILA

Ohjaava opettaja, KM (väit.), Oppimis- ja ohjauskeskus Tervaväylä

www.tervavayla.fi,
www.valteri.fi

Kuvio:
Työnohjaus inklusiivisen opettajuuden oppimisympäristönä.

Inklusiivisuus on utopiaa, työnohjaus ei

Sanna Alilan väitöstutkimus on mitä ajankohtaisin kasvatustieteellinen ja koulutuspoliittinen kannanotto. Syrjinnän, ennakkoluulojen poistamisen ja tasa-arvoisen yhteiskunnan rakentaminen ei ole koskaan pahasta.

HEIKKI SYRJÄNEN

Sanna Alilan inklusiivisessa koulussa erityistä tukea tarvitsevat oppilaat opiskelevat samoissa ryhmissä muiden kanssa. Tämä on haaste vailla vertaa, toteutumaton nykyäänkin, ainakin Suomessa. Kaikille oppilaille tarkoitettu lähikoulu on arjen konkretiassa ja kuntien säästötalkoissa kuitenkin pesuveden mukana huuhtoutuva lapsi.

Minä uskon tiimityöhön ja moniammatilliseen yhteistyöhön. Erityisopettajana vuodesta 1982 asti toimineena en ole koskaan ollut yksin. Tämä ei ole ollut ylemmän tahon määrittelemä tila vaan käytännön työn sanelema hengissäpysymisen teesi.

Opettajan työssä vuosikymmenet vallinnut yksintekemisen kulttuuri ei ole minua onneksi koskaan pahemmin sipaissut. Olen ollut onnekas työyhteisössänini. Erityisluokanopettajana minulla on lähes aina ollut tasa-arvoinen työpari tukenani. Hän on ollut kouluavustaja tai vieraisen luokan erityisopettajakollega.

Monille kasvatuksen ruohokentillä toimiville perustaapertajille ”inklusiivisuus” on jopa kirosana. Myönnän, että itsekin olen hymähdellyt moiselle utopialle arjen kouke-roissa. Ei kuitenkaan pidä pistää päätä pen-

saaseen, vaan katsoa sanojen taakse. Muutos on mahdollinen, jos yksittäinenkin kasvattaja peruskoulussa antaa muutokselle mahdollisuuden ja avaa luokkahuoneensa oven.

Oma kokemukseni rohkaiskoon inklusiivisuuden ja opetussuunnitelmien viidakossa kulkevia. Luokkaani on ollut aina sijoitettuna oppilaita, joiden paikka olisi ollut aivan josain muualla, joskus psykiatrisessa hoidossa, aivan epikriisienkin mukaan. Arjen työssä, vaikka vankka tuki lähikollegoidenkin toimesta oli, huomasin uupuvani.

Mitä tein? Hankkiuduin omatoimisesti työnohjaukseen, jossa omasta lähtökohdastani selvitin ja selkeytin työtilannettani. Olin mitä ilmeisemmin inklusiivisuuden keskiössä ja myös avun tarpeessa.

Sanna Alilan tutkimus nostaa esiin aivan erityisen tärkeän asian. Inklusiivinen koululupito on yhteistoiminnallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Opettajat ja koulunkäyntiavustajat toimivat työpareina ja kohtaavat oppilaat koulun arjessa tasavertaisina toimijoina. Tähän todellisuuteen ja sen jäsentämiseen tarvitaan työnohjausta, joka mahdollistaa kasvatuksen ammattilaisten arjessa jaksamisen ja oman työn reflektoinnin.

Sanna Alilan väitöstutkimus ansaitsisi hyvän julkisuuden ja toimisi keskustelualustana suuremmillekin ajatuksille. Hän on osunut asian ytimeen, vaikka arjen näkökulmasta inklusiivinen koulu onkin vain utopia.

Kirjoittaja on KM, erityisluokanopettaja, työnohjaaja STORY omassa yrityksessään PiisAmi Oy. Hän on toiminut erityisopettajana peruskoulussa vuodesta 1982 lähtien.